

AKADEMIK MONUMENTAL RANGTASVIR ASARLARIDA FALSAFIY VA KOMPOZITSION JIXATLAR

Suyunov Shohruh Lazizjon o'g'li

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Mahobatli rangtasvir mutaxassisligi 1-kurs magistri.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15245470>

Annotatsiya. Ushbu maqolada akademik monumental rangtasvir asarlarida falsafiy va kompozitsion jixatlar o'rganib chiqilgan. Mazkur mavzuni to'liq yoritishga qaratilgan bu maqola tasviriy san'at o'quvchilari monumental rangtasvir asarlarining falsafiy va kompozitsion jixatlari haqida o'rganishi mumkin bo'lgan ma'lumotlar keltirildi.

Kalit so'zlar: akademik monumental rangtasvir, falsafiy va kompozitsion jixatlar, ma'naviy-estetik g'oya, tarixiy-falsafiy tafakkur, simbolika va ramzlar.

ФИЛОСОФСКИЕ И КОМПОЗИЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОНУМЕНТАЛЬНОЙ ЖИВОПИСИ

Аннотация. В этой статье исследуются философские и композиционные аспекты академической монументальной живописи. В этой статье, направленной на полное освещение данной темы, представлена информация, которую читатели изобразительного искусства могут узнать о философских и композиционных аспектах произведений монументальной живописи.

Ключевые слова: академическая монументальная живопись, философские и композиционные аспекты, духовно-эстетическая идея, историко-философское мышление, символика и символика.

PHILOSOPHICAL AND COMPOSITIONAL QUOTES IN THE WORKS OF ACADEMIC MONUMENTAL PAINTING

Abstract. this article explores philosophical and compositional quotes in the works of academic monumental painting. Aimed at fully covering this topic, this article brought information that readers of the fine arts can learn about the philosophical and compositional features of the works of monumental painting.

Keywords: academic monumental painting, philosophical and compositional quotes, spiritual-aesthetic idea, historical-philosophical thought, symbolism and symbols.

Akademik monumental rangtasvir asarlarida **falsafiy** va **kompozitsion** jihatlar juda muhim o'rin tutadi. Bu san'at yo'nalishi asarlar orqali tomoshabinga chuqur ma'no yetkazish, tarixiy, madaniy yoki ma'naviy g'oyalarni ifodalashni ko'zlaydi.

Akademik monumental rangtasvir bu tasviriy san'at yo'nalishi bo'lib, akademik (ya'ni klassik san'at maktablari asosida) uslubda, yirik hajmda, asosan devor, shift yoki bino yuzasida ijro etiladi. U ko'pincha tarixiy, ma'naviy, diniy yoki ijtimoiy mavzularni yoritadi va estetik bilan birga axborot va tarbiyaviy vazifani bajaradi.

San'atning klassik qoidalar asosida yaratiladigan, yirik hajmli va ko'p hollarda arxitektura bilan uyg'unlashgan devoriy tasvirlar (freska, mozaika, vitraj va h.k.) ko'rinishidagi yo'nalishidir. U asosan jamiyat hayoti, tarix, falsafa, ma'naviyat, madaniyat va milliy qadriyatlarni badiiy ifodalashga qaratilgan.

"Akademik" tushunchasi nimani anglatadi?

"Akademik" atamasi – bu san'at asarining klassik, nazariy asoslar va an'anaviy me'yorlar asosida ijro etilganini bildiradi.

Akademik san'at:

- 🎨 Realistik (haqiqatga yaqin) tasvirga tayanadi;
- 🎨 Anatomik va perspektiv qonunlarga asoslanadi;
- 🎨 Kompozitsion uyg'unlik, simmetriya, rang muvozanatini ta'minlaydi;
- 🎨 Tafsilotlarga katta e'tibor bilan yondashadi.

Akademik monumental rangtasvirning falsafiy jihatlari san'at asarining ichki ma'nosini, g'oyaviy asosini belgilaydi. Monumental rangtasvir asarlari chuqur falsafiy mazmun bilan to'yingan bo'ladi. Ular odatda quyidagi g'oyalarni o'zida aks ettiradi:

Ma'naviy-estetik g'oya ya'ni: asarda jamiyat, inson va tabiat o'rtasidagi bog'liqlik aks ettiriladi. Odamlarning ichki dunyosi, axloqiy fazilatlar, umuminsoniy qadriyatlar tasvirlanadi.

Mangu g'oyalar: Yaxshilik va yomonlik, hayot va o'lim, vaqt va abadiylik kabi mavzular monumental san'atning doimiy falsafiy yo'nalishlaridandir.

Tarixiy-falsafiy tafakkur: O'zbek tarixining buyuk shaxslari va voqealari orqali milliy o'zlikni anglash va vaqt, abadiyat, haqiqat, ezgulik kabi falsafiy tushunchalarning obrazlar orqali ifodalanishi kabilar.

Falsafiy ramzlar va timsollar ya'ni har bir obraz yoki detal o'ziga xos ramziy ma'noga ega bo'lib, chuqur tafakkurni uyg'otadi. Masalan, nur – ilm, qush – ozodlik, zanjir – qullik, cheklov va shu kabilarni misol qilishimiz mumkin.

Akademik monumental rangtasvir asarlarining kompozitsion jihatlari haqida ko‘rib ciqadigan bo‘lsak, kompozitsiya tasvir elementlarini joylashtirish, kompozitsion muvozanat yaratish, ko‘zga yoqimli tartibda joylashtirish san‘ati hisoblanib, akademik monumental rangtasvirda bu elementlar juda muhim. Masalan,

Kompozitsion markaz. Asarda asosiy diqqat markazi hisoblanadi, masalan, bosh qahramon voqea markazi ddemak. Boshqa elementlar ushbu markazga bo‘ysundirilgan holatda joylashtiriladi.

Kompozitsiyada harakat va tinchlik uyg‘unlashadi. Masalan, tarixiy jang sahnalari dinamik; meditatsion sahnalar – statik bo‘ladi.

Kompozitsion muvozanat: Asarning har ikki tomonida vizual muvozanat saqlanadi masalan simmetriya yoki assimetrik muvozanat. Ranglar, yorug‘lik-soya o‘yinlari orqali ham muvozanat yaratiladi.

Fazoviy chuqurlik perspektivada qo‘llanilib, asarga chuqurlik va kenglik beriladi. Bu orqali tasvir yanada jonli va real ko‘rinadi.

Ranglar orqali esa hissiyotlar beriladi, masalan: iliq ranglar – mehr, sovuq ranglar – tashvish va.h.k. Yorug‘lik va soya vositasida esa drammatizm kuchaytiriladi. Qahramonlar harakati, kiyimlar to‘lqini, soyalar va chiziqlar orqali ritm yaratilib, bu harakat asarni jonlantiradi va uni hayotiy qiladi.

Akademik monumental asarlar namunalarida bu jihatlarning ifodasi quyidagi misollarda ko‘rsatilgan. Temuriylar davriga oid devoriy tasvirlar bo‘lib, unda falsafiy jihatdan milliy g‘urur, davlat barpo etish falsafasi ilgari surilgan. Kompozitsiya markazda Amir Temur, fon va oldingi rejalarda yordamchi sahnalar kabilarni ko‘rishimiz mumkin.

O‘zbekiston san‘atida mashhur akademik monumental rangtasvir asarlardan Toshkent metrosi bekatlaridagi mozaikalar ya’ni “Alisher Navoiy”, “Paxtakor” bekatlaridagi tarixiy va madaniy obrazlar, O‘zbekiston Tarix muzeyining ichki freskalaridagi tarixiy jarayonlar va xalq hayoti, Teatr, universitet va madaniyat saroylaridagi devoriy tasvirlar klassik akademik uslubda bajarilgan. Raxim Ahmedov, Chingiz Ahmarov, Alisher Aliqulov kabi ustalar asarlarida yuqoridagi jihatlar yorqin ko‘rinadi.

Toshkent metropolitenidagi Paxtakor bekati

Ch. Ahmarov. Toshkent metropolitenidagi Alisher Navoiy bekati

A. Aliqulov. "Qadimgi Baqtriya sport o'yinlari". Olimpiya shon-sharaf muzeyidagi panno.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, akademik monumental rangtasvir san'atning eng jiddiy va g'oyaviy boy yo'nalishlaridan biri ekanligi, u xalqning tarixini, madaniyatini, qadriyatlarini estetik shaklda abadiylashtirishda xizmat qilishini tahlil qilindi. U san'at va arxitekturaning uyg'unligi, g'oya va go'zallikning sintezi, milliy o'zlikni ifodalash vositasidir.

Shuningdek, akademik monumental rangtasvir asarlarida falsafiy chuqurlik va kompozitsion aniqlik – bu yo'nalishning asosiy ustunlaridir. San'atkor nafaqat go'zal ko'rinishni, balki chuqur ma'no va ta'sirchanlikni yaratishga intiladi. Bu jihatlar orqali asar tomoshabiniga ta'sir etadi, uni o'ylantiradi, ruhiy ozuqa beradi.

REFERENCES

1. Aliqulov A.M. (2022). TARIXIY DEVORIY ASARLAR. Экономика и социум, (6-1 (97)), 17-20.
2. Farmonov, Z. (2025). THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF MONUMENTAL PAINTING IN THE WORLD OF FINE ART. *Modern Science and Research*, 4(3), 807–810. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/74099>.
3. Zarifova, D. (2025). IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNING BADIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ART-TERAPIYANING O'RNI VA AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(3), 271-274.